

Jan Hertoghs

Kind zonder winter

T
Z
A
R
A

Inhoud

IJs van één nacht	11
Kartonnen skipas	13
Met de hakken in het ijs	15
Winters van nu	18
Rijders in de storm	20
Het witte doek	23
Bob Dylan en het Vriesvak van de VS	27
Expedities onder nul	30
Witte kubus in de Alpen	33
Het land van het reizende boek	35
In de koude kluis	39
Winter, we zijn u beu!	41
De gestrooide speelplaats	45
Blootsvoets in de sneeuw	47
Geboorte op ijskoud water	49
Sneeuwtapijten bewaren	53
Bevroren bandensporen	57
De winter is een reservaat	59
Koudekikkertaal	62
De slag van de witte lakens	64
Aspirine en antivries	70
Tombe la neige	72
Lattenliefde, lattenleed	74
De laatste sneeuw	81
Een graf in wit beton	88
Lawinekuil	91
Een zeer strenge winter	97
Hanenpoot op schaatsen	105

De zilveren ijsloper	109
IJsvernielzucht	111
Zalig de zomer	114
De winter-mindset van het Noorden	118
Kom binnen, meneer Winter	123
IJsvissen aan de eettafel	125
Johann Wolfgang en de Winterlust	128
Sneeuwschrijver	131
Celsius op het dak	136
Zwarte koetsen	139
Hond sleept man	142
De winter voor dummies	144
De zwaarste blizzard in België	147
IJzel van de eeuw	152
Biografie van een vlok	155
Warmterecord opnieuw verbeterd	160
De tering in het ijs	163
Vlinder in de gletsjer	167
Officieel dood ijsveld	170
Gletsjer met paraplu	173
De zelden geziene Elfstedentocht	177
De tocht van '63: 'Ik had kunnen doodvriezen'	182
Beste wensen	185
Winterscherp en zomerflou	187
Sleeën bij 25 graden	190
De levensverwachting van een sneeuwman	192
De koning sterft	194
Het recht op koude	197
Winterpijn	200
De dagen van december	202
Dank	205

Met vier woorden een boek schrijven. Sneeuw. Ijs. Kou. Winter.

Het verlies aan sneeuw.

Het verlies aan ijs.

Het verlies aan kou.

De winter die verdwijnt.

Winterverlies is een haast onbestaand woord.

Alleen imkers kennen winterverlies: als hun bijen of bijenvolken tussen twee zomers doodgaan.

Winters kennen officieel geen winterverlies. Terwijl winters evengoed doodgaan.

Een winterkind zijn. Weldra een winterweeskind zijn.

Zou het kunnen bestaan, een organisatie die de winter wil verdedigen? Een Winterbond of Winterfront, met wintervrienden die in alle omstandigheden voor de winter zijn. En tégen de perceptie dat de winter vooral uit winterellende bestaat. Ze zullen blanco vlaggen dragen. Dat wit zegt genoeg.

Het is wel een front dat het moeilijk zal hebben. Hoe maak je een front van een terugtrekkend seizoen? Hoe maak je een front vanuit de achterhoede?

‘Alles ligt plat. Treinen staan stil, pendelaars raken niet op hun werk, auto’s rijden zich vast, secundaire wegen zijn onberijdbaar, de sneeuw heeft zich op sommige plaatsen meer dan een meter opgehoopt. Laat mij dan één keer op een plek zijn waar ik afgesloten ben van de buitenwereld. Een laatste houtblok sterft in een sprankje vuur, de wind huilt zonder ophouden rond het afgelegen huis en van slapen komt niets. Maar zie, daar komt een boer met zijn lantaarn door de sneeuwjacht gestapt. Hij heeft brood en wijn en droge lucifers, en na hem komen nog andere verdwaalde reizigers aankloppen. De sint-bernards zijn onderweg, roept iemand. Er is feest, iedereen

helpt iedereen, in de nood maakt men vrienden en in de keuken wordt een kind geboren, en niemand, niemand zal dit ooit vergeten.'

Zo schreef ik het vijfendertig jaar geleden. Het moest een inleiding zijn bij een winterreportage in het weekblad *Humo*, het werd een ode aan dat ene jaargetijde. Er zijn vier seizoenen, er is één seizoen dat mij liever is.

Met mijn zus op bergwandeling bij de grens van Oostenrijk en Italië. Het is volop zomer, opzij van het bergpad ligt een plek sneeuw, een glijbaan in juli. Ik neem een aanloop, die ouwe sneeuw is gladder dan gedacht, ik ga onderuit, en meters lager kegel ik op de rotsen. Een diepe snijwond in de onderarm, de pols bloedend in een zakdoek. Het is nog een uur stappen naar de grote weg, daar houdt zus een auto tegen.

In een kleine medische post wacht ik bij een ziekenhuisbed en kan ik het Duits van de dokter op de gang goed verstaan, hij zegt dat hij als stagiair geen ervaring heeft met naaien, of iemand het van hem wil overnemen, niemand? Hij komt binnen in de kamer en glimlacht, of ik Duits spreek, of ik Duits versta? Hij kijkt op van zijn naald, dat mijn vel wel erg weerbarstig is. Het litteken is er nog na vijftig jaar.

Ik heb sneeuw in mijn huid.

IJs van één nacht

Ooit zat de winter als een vast jaargetijde tussen de herfst en de lente. Nu moet ik de winter gaan zoeken. In een ander land. In mijn herinneringen. In kranten. In foto's. De winter is er vaak alleen nog op wit papier.

De sneeuwman is een kop groter dan ik. Met vader hebben we hem gemaakt. De foto is genomen in de winter van 1959, ik was zes. Naast mij staan mijn broer en zus, we poseren in de tuin van het nieuwgebouwde huis waar sneeuw ligt en nog geen boom geplant is. De sneeuwman heeft een bloempot op zijn hoofd, neus en ogen zijn van steenkool, zijn arm is een oude pollepel; daarmee hoost vader de kelder als die onderloopt bij regenweer. Broer heeft gebreide wanten met een ka-meel erop. Er is niks warmer dan heet zand en het haar van kamelen. Ik sta het dichtst bij de sneeuwman, met een sneeuwbal in mijn hand. Een kind dat blij is met de winter. Een kind dat denkt dat winters blijven duren. De toekomst is nog de volgende dag.

Zoveel herinneringen. Vader die voordoet hoe je je naam moet plassen in de sneeuw. De warme inkt die zich voor mijn voeten aftekent en invreet, en die geler is dan ik dacht.

Het gaat nog sneeuwen, zei mijn moeder. Zij voelde dat in haar rug. Haar vader had dat ook, in de rug sneeuw voelen aankomen. Mijn vader kon sneeuw lezen. Als een laag enkele dagen bleef liggen, zei hij dat die lag te wachten op nog meer sneeuw. Hij zag die aantrekkingskracht tussen oude en nieuwe sneeuw. Wij moesten dat nog leren, dat stil verbond tussen die vlokken.

De lagere jongensschool in Deurne had haar eigen winter. Ik kwam 's morgens door de houten schoolpoort en op de speelplaats blonk al het ijs. De avond tevoren had de conciërge met de tuinslang water gespoten op de plavuizen en op het hardbevroren zand. Wij namen een aanloop en met een slag van de schoenzolen schoven we op het ijs, dicht opeen, elkaar in de rug duwend, en altijd iemand die zijn voorganger onderuit schoffelde. Hoe snel wij gingen, op ijs van één nacht.

De allerdikste sneeuw ligt in de straten waar Kwik en Flupke wonen. In hun stripavonturen gooien ze sneeuwballen naar de hoofden van voorbijgangers en suizen ze met hun slee de hellende voetpaden af.

Ik was afgunstig op Kwik en Flupke. Wij hadden thuis geen slee, en ik kreeg er ook geen, hoe vaak ik er ook om vroeg. Een slee was voor rijk volk, ik moest ze zelf timmeren.

Mijn slee heb ik uit een van hun albums. Hun primitieve plankenvoertuig was mijn model. Van een oude stoel had ik de leuning afgezaagd en de poten gehalveerd, zo kwam het zitvlak lager bij de grond, zo zijn sledes en sportwagens meteen een stuk sneller. Onder die korte poten nagelde ik twee smalle planken, elk met een spitse punt om het glijden te vergemakkelijken. Die slee met haar versleten rietzitting zag er schamel uit, maar het was wel *mijn* slee. Ik zette me neer voor een eerste rit, maar de glijplanken gleden niet, ze zakten in de sneeuw, ze hortten en stootten op de straatstenen. Een diepe teleurstelling, ik was niet Kwik en Flupke. Die slechte slee heb ik nog jaren in het berghok laten staan, ze moest daar blijven mokken tegen mijn ouders. Niks zo chagrijnig als een zwijgende slee boven een bak aardappelen.

Kartonnen skipas

Een boek schrijven over de winter doet mij binnenzitten. Het is zomer en dertig graden, ik heb rieten matten op de koepel gelegd en een luchtmatras tegen het raam gezet om de zon nog meer buiten te houden. Ik moet schaduw hamsteren, koelte bunkeren. In de winter is de temperatuur nooit een probleem. Ik schrijf al veertig jaar in een bureau zonder verwarming. De radiator met zijn warm water gebruik ik niet. Het vuur moet vanbinnen branden.

Woensdagmiddag, jaren negentig. Snel de jongens van school halen, en thuis de auto in, met brood, thee en warme kleren. We rijden naar de kleine skipiste van Nidrum-Zosterbach in de Oostkantons. Skischoenen passen, latten en stokken uit het schuurtje halen, en daarna langs het houten tourniquet waar de vriendelijke man met de flappenmuts een gaatje knipt in je 'skipas'. Geen dure dagpas, maar een goedkope kartonnen 20 rittenkaart met een inpaktouwte om je hals. Vervolgens een anker grijpen aan de kabel, die trekt de skiërs zo'n driehonderd meter schuin omhoog. Een trage kabel is het die soms stilvalt, zo kan je rustig rondkijken in dat landschap van open velden en beukenhagen. Boven staan de kinderen van het dorp, die lachen met de harken die hier hun eerste bochten komen oefenen. Skiën in België, en op die familiale wijze, ik was blij dat het kon.

In de winter van 2018 reed ik er nog een keer langs. De heling was er nog, de parking ook, de kantine en de verhuurschuur waren voor altijd gesloten. Een wandelaar zei dat de vele zachte winters en het gebrek aan vrijwilligers om de piste te onderhouden de doodsteek hadden gegeven.

Hoe neem je afscheid van zo'n klein skistation?

Winters van vroeger. Bewaard in mijn geheugen. Zoals een slee op zolder. Dunne ribben. Wonderlijk skelet van een kindertijd.

© 2025 Uitgeverij TZARA/ Standaard Uitgeverij nv
Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen
en Jan Hertoghs

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

www.janhertoghs.be

Vertegenwoordiging in Nederland
New Book Collective, Utrecht
www.newbookcollective.com

Eerste druk oktober 2025

Omslagontwerp: Herman Houbrechts
Opmaak binnenwerk: www.intertext.be
Auteursfoto: © Stephan Vanfleteren
Coverfoto: Jan Hertoghs, bewerkt

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Niets uit dit boek mag op enigerlei wijze worden gebruikt of gereproduceerd voor het trainen van kunstmatige-intelligentietechnologieën of -systemen. Dit werk mag niet gebruikt worden voor tekst- en datamining (artikel 4, lid 3 Richtlijn (EU) 2019/790).

ISBN 978 90 223 4175 9
D/2025/0034/344
NUR 320